

0-3 YAŞ ÇOCUĞU OLAN KADINLARIN SOSYALLEŞME DENEYİMLERİ: ANNELİK VE KADINLIK ARASINDA KALMAK¹

Tuğba CANBULUT
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Türkiye
tugba.canbulut@iuc.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-0055-1684>

Melek Rabia KAPICI
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Türkiye
melekkapici98@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-9139-3482>

<i>Atıf</i>	CANBULUT, T.; KAPICI, M. R. (2025). 0-3 YAŞ ÇOCUĞU OLAN KADINLARIN SOSYALLEŞME DENEYİMLERİ: ANNELİK VE KADINLIK ARASINDA KALMAK. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 17(1), 99-120.
-------------	--

ÖZ

Bu araştırma, kadınların uğradığı toplumsal cinsiyet eşitsizliğine annelik rolü bağlamına dikkat çekmeye çalışmaktadır. Kadınların anne olmadan önceki ve olduktan sonraki kadın kimlikleri arasında deneyimlenen farkı tartışmak önemli görülmektedir. Çünkü anneliğe yönelik övgüler, kadınların anne kimliklerinden önceki bireysel kimliklerini yeniden inşa etmelerini zorlaştıran bir sürece yol açabilmektedir. Bu araştırma, 0-3 yaş arası çocuğu olan anne-kadınların toplumsallaşma süreçlerinde annelik rolünün nasıl şekillendiğini ve bu rolün kamusal alan deneyimlerine etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, kadınların toplumsal cinsiyet temelli sorumlulukları ve bu sorumlulukların kadınlara yansıyan etkilerini sorgulamaktadır. Araştırmanın temel sorusu, annelik rolünün kadınların kamusal alan deneyimlerini nasıl etkilediğidir. Araştırma niteliksel yöntemle tasarlanmıştır, 'nasıl?' sorusundan beslenmektedir ve kadınların sosyalleşme deneyimlerini keşfetmeye odaklıdır. 0-3 yaş aralığında çocuğu ve/ya çocukları olan toplam 15 kadınla yapılan derinlemesine görüşmelerle veri toplanmış ve veriler MaxQda analiz programı ile incelenmiştir. Hiyerarşik kod haritası, matris, iki vaka modeli, birlikte oluşma sıklığı gibi analizler yapılmıştır. Bulgular, çocuk odaklı kamusal alan kullanımının kadınların

¹ Bu araştırma, TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı tarafından desteklenen 1919B012303689 numaralı projeye dayanmaktadır.

yaşamını nasıl dönüştürdüğünü, kadınların kamusal alanlarda çocuklarıyla birlikte yer bulma çabalarını ve uygun tasarlanmış kamusal alan eksikliğini ortaya koymaktadır. Kadınlar, çocuklarıyla uyumlu kamusal alanlarda annelik rollerini sergileyebilmek için çaba göstermektedir. Kadınların çocuklardan azade bir kamusallaşma süreçlerinin olamaması onları kamusal alanda kadın kimlikleriyle var olmada eşitsiz konuma düşürmektedir.

***Anahtar Kelimeler:** Kamusal Alan, Annelik Rolü, Kamusallaşma, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.*

SOCIALIZATION EXPERIENCES OF WOMEN WITH 0-3 YEARS OLD CHILDREN: CAST BETWEEN MOTHERHOOD AND WOMENHOOD

ABSTRACT

This research aims to highlight the gender inequality women experience in the context of motherhood. It is considered important to discuss the difference between the female identities before and after becoming a mother, as experienced by women. This is because the praise directed at motherhood can lead to a process that makes it difficult for women to reconstruct their individual identities prior to becoming mothers. The study seeks to examine how the role of motherhood shapes the socialization processes of women who have children aged 0-3, and how this role impacts their experiences in the public sphere. The research questions the gender-based responsibilities assigned to women and the effects these responsibilities have on them. The main question of the study is how the role of motherhood affects women's experiences in the public sphere. The study is designed using qualitative methods, focusing on the "how?" question and aiming to explore women's socialization experiences. Data were collected through in-depth interviews with 15 women who have children aged 0-3 and/or multiple children, and the data were analyzed using the MaxQda analysis software. Various analyses, including hierarchical coding maps, matrices, two-case models, and co-occurrence frequency, were conducted. The findings reveal how the use of public spaces focused on children transforms women's lives, the efforts women make to find space in public areas with their children, and the lack of appropriately designed public spaces. Women strive to display their maternal roles in public spaces that are compatible with their children. The absence of socialization processes for women that are free from children places them in an unequal position when it comes to existing in the public sphere with their female identities.

***Keywords:** Public Space, Motherhood Role, Publicization, Gender Equality.*

GİRİŞ

Bu araştırmanın çıkış noktası olarak annelik ve kadınlık rollerinin kamusal alandaki yerinin, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında önemli bir tartışma alanı oluşturacağı düşünülmektedir. Toplumsal yapılar, kadınları sıklıkla evde bakım veren rollerine hapsederken, bu rollerin kamusal alanda nasıl algılandığı ve uygulandığı da ayrı bir önem taşımaktadır. Kadınların bakım verme sorumluluğu, toplumsal olarak kadınlara dayatılan bir norm haline gelmiş ve bu durum, cinsiyete dayalı eşitsizliklerin yeniden üretilmesine yol açabilmektedir. Bakım verme, genellikle ev içindeki bir faaliyet olarak kısıtlanırken, kadınların kamusal alanda çocuklarıyla vakit geçirebileceği ya da bakım sorumluluğunu paylaşabileceği alanlar oldukça sınırlıdır. Bu bağlamda, kamusal alanlar genellikle kadınların bakım sorumluluklarını yerine getirebileceği yerler olmaktan uzaktır.

Kadınların toplumsallaşma pratiklerinde annelik rolünün etkisi, bugüne kadar geniş bir alan yazın tarafından ele alınmıştır. Ancak mevcut araştırmalar, özellikle 0-3 yaş aralığındaki çocukları olan kadınların kamusal alan deneyimlerine dair daha derinlemesine bir inceleme yapmamıştır. Çocuk bakımının büyük ölçüde kadınların sorumluluğuna verilmesi, kadınları evdeki bakım yüküyle olduğu kadar, kamusal alanda da çocuklarıyla birlikte bu yükü taşıırken karşılaştıkları engellerle baş başa bırakmaktadır. Bu noktada, alan yazındaki boşluk, küçük çocuk sahibi kadınların kamusal alandaki özgül deneyimlerine dair eksik bir anlayışa işaret etmektedir.

Bu araştırma, 0-3 yaş arası çocukları olan kadınların kamusal alan deneyimlerinde karşılaştıkları zorlukları ve bu zorluklara karşı geliştirdikleri stratejileri incelemeyi amaçlamaktadır. Kadınların bakım verme rollerinin, kamusal alandaki etkileşimleri üzerindeki etkisini ele alırken, bu sorumlulukların toplumsal cinsiyet temelli sebeplerle nasıl kadınlara yüklendiğini ve annelik ile kadınlık arasındaki gerilimi nasıl deneyimlediklerini sorgulamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, bu araştırma, mevcut kamusal alanların kadınlar ve çocuklar için ne kadar kapsayıcı olduğunu tartışmaya açmayı, ayrıca kadınların bu alanlarda karşılaştıkları sorunları çözmeye yönelik önerilerini sunmayı amaçlamaktadır.

Akan yazında, annelik rolünün kadınların kamusal alan deneyimlerine etkisi genellikle daha geniş yaş gruplarına odaklanmışken, bu araştırma, özellikle 0-3 yaş arası çocukları olan kadınların karşılaştığı özgül sorunlara odaklanarak, annelik ve kadınlık rollerinin kamusal alanla ilişkisini daha derinlemesine tartışmaktadır. Bu, araştırmanın özgün yönlerinden biridir. Ayrıca, 0-3 yaş grubundaki çocukları olan kadınların kamusal alanda karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik pratik önerilerin tartışılması, bu alandaki alan yazına önemli bir katkı sağlamaktadır.

Bu araştırma, kadınların kamusal alanda daha kapsayıcı ve eşit bir deneyim yaşamalarına yönelik çözüm önerileri geliştirilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, araştırma, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kamusal

alanın kapsayıcılığı üzerine bir tartışma başlatmayı, kadınların kamusal alanda karşılaştıkları zorlukları daha görünür kılmayı ve bu zorluklara karşı geliştirdikleri stratejileri teşvik etmeyi hedeflemektedir. Araştırmanın temel sorusu, annelik rolünün kadınların kamusal alan deneyimlerini nasıl şekillendirdiğidir. Bu temel soruya yönelik olarak, aşağıdaki alt sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Kamusal alanlarda, çocuklarıyla birlikte yer edinmeye çalışan kadınlar hangi sorunlarla karşılaşmaktadır?
2. Kadınlar, karşılaştıkları bu sorunlara nasıl çözüm önerileri geliştirmektedir?

KAVRAMSAL, KÜLTÜREL, TOPLUMSAL VE KAMUSAL BAĞLAMLARIYLA ANNELİK

Anneliğin İrdelenmesi

Anneliğin irdelenmesi, kadınların kendi hayatlarının özneleri olmaları meselesini gündeme getirir. Beauvoir (2021), kadının zaten kendi hayatının öznesi olduğunu, ancak toplumsal normların onu dışarıda bırakıp nesneleştirmeyi meşrulaştırdığını belirtir. Yaşartürk (2019), geleneksel kabulün kadınların entelektüel kapasiteleriyle toplumsal beklentiler arasında uçurumlar yarattığını söylerken, Öcal (2012), kadınların entelektüel kapasitelerini gerçekleştirmek için “bilen özneler”e dönüşme çabalarını vurgular. Anneliğin bilimsel bilgi üretimiyle tartışılması, kadınların bilen özne olma mücadelesinin bir parçasıdır. Irigaray (2006), anneliği toplumsal ve sembolik bir yapı olarak ele alırken, patriyarkal yapılarla ilişkisini eleştirel bir şekilde yeniden düşünmeyi önerir. Eril düzenin annelik üzerinden kadınların öznelliklerini bastırdığına dikkat çeker.

Kimlik inşası, öznenin toplumdaki konumlanışını belirler; annelik de bu kimlik inşasının bir süreci olarak şekillenir. Meşe (2013), kimliğin çocukların öznel algıları ve otorite imgeleriyle nasıl geliştiğine değinirken, pasifize bir kimlik inşasıyla çocukların edilgenleştiğini vurgular. Badinter (2011), annelik rolü ile kadın olmanın çelişmesini eleştirir ve anneliğin, kadınların bireysel özgürlüklerini ve profesyonel hayatta varlıklarını kısıtladığını savunur. Fouquier (2011), anneliği farklı deneyimleyen kadınları güçlendirmeyi amaçlayan çalışmaların önemine işaret eder.

Toplumsal Kontrol Mekanizması Olarak Anneliğin Yüceltilmesi

Anneliğin yüceltilmesi, kadınların toplumsal ilişkilerde denetlenmesi ve kontrol edilmesi amacı güder. Bu çalışmada, anneliğin kutsallaştırılmasına eleştirel bir bakış sunulmaktadır. Annelik, toplumsal normlara uygun şekilde yüceltilirken, kadınlar bu kutsallıktan dışlanır ve yalnızca toplumsal normlara uyan annelik kabul edilir; bu da kadınları toplumsal eşitlik veya refah yerine, toplumsal düzenin sürekliliğini sağlamak amacıyla belirli bir role hapseder. Yazıcı (2015), kadının özünün annelikle özdeşleştirilmesini ve kimliklerinin tek bir role indirgenmesini eleştirirken, Kalaycı (2015) simgesel yapının kadını bastırarak ona iğrençlik

veya kutsallık gibi zıt biçimlerde yaklaşılmasına karşı çıkar. Abreveya (2015), annelik rolünün, kadının eğitim almadan çocuk yetiştirme ve farklı cinsiyetlerden çocuklara eşit bakım verme yeteneğinin ardındaki toplumsal güçleri sorgular. Timurturkan (2019), annelik söyleminin kadınlar üzerindeki baskıyı artırarak onları özel bir annelik çabasına ittiğini belirtir.

Kadınlık ve annelik kimliği, toplumsal bağlamda inşa edilmektedir. Annelik idealinin toplumda baskın hale gelmesiyle, anne olamayan veya olmayı tercih etmeyen kadınlar toplumsal olarak sorgulanmakta, pronatalist kültür kadınları güçsüzleştirmekte ve hiyerarşik olarak en altlara çekmektedir (Asaloğlu ve ark., 2020; Yıkılmış, 2018; Demirci-Yılmaz, 2015). Bayrakdar (2018) anneliğin toplumsal zeminde yüceltilmesinin kuşaktan kuşağa aktarıldığını söylemekte ve bu aktarımın durması/değişmesi gerekliliğine değinmektedir.

Türkdoğan (2015), annelik rolünün değişkenliğinden ve özel alanda konumlandırılmasının cinsiyete dayalı iş bölümünü yeniden ürettiğinden bahsederken, Meşe (2014) anneliğin bir meslek haline gelmesiyle büyük sorumluluklar yüklendiğini, ancak anneliğin tercih meselesi gibi sunulmasının ardında duygusal, ahlaki ve sosyal unsurların etkisini göz ardı edilemeyeceğini vurgular. Bu durum, annelerin suçluluk ve kaygı hissiyle karakter aşınmasına (Sennett, 2003) yol açarken, mükemmeliyetçi annelik (Demir, 2018) veya ideal bedene ulaşma arzusu (Shloim vd., 2020) ile mükemmeliyetçilik algısını pekiştirdiğini açıklar. Çocuğun kamusal alanlarından biri olan okulda, annelik rolü öğretmen tarafından şekillendirilebilir (Eracar, 2015), ve kadınlar, çocukları aileye yerleştirerek kamusal alandan annelik rolleriyle ayrıştırılmaktadır. Öztan (2015), kadına dair her şeyin aileye yerleştirilmesinin toplumsal eşitlik açısından risk oluşturduğunu, Kesen (2022) annelik baskısının aileyle pekiştiğini belirtirken, Öztürk (2015) annelik yoluyla kadınların hizaya sokulma çabasının durdurulması gerektiğini savunur; Kemik (2020) ise anneliğin kutsallaştırılmasının toplumsal eşitsizlikleri yeniden ürettiğini ve iktidar ilişkilerini gizlediğini ifade eder.

Kamusal-Özel Alan Ayrımı: İstihdam ve Bakım Emeği

Kamusal-özel alan ayrımı, kadınların iş gücüne katılımını, bakım emeği ve aile sorumluluklarıyla sınırlarken, kadın istihdamına yönelik politikalar yalnızca annelik kimliğine odaklanmaktadır. Erbuğ (2021), kamusal alanın erkekle, özel alanın ise kadınla özdeşleştirildiğini belirtirken, Yılmaz (2015) anneliğin iş olarak görülmediğini vurgular. Çakıroğlu-Çevik ve Con-Wright (2023), annelerin zihinsel emeğinin iş ve ev arasında yayılmasının psikolojik iyilik halleri üzerinde olumsuz etkiler yarattığını, bu geçişlerin kadınların yükünü artırarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirdiğini ifade eder. Kılıç (2019), kadının kadınlık kimliğini kurabilmesi için çocuk sahibi olma zorunluluğunun azaldığını belirtirken, Sever (2015) anneliğin, kadının kendini gerçekleştirmesine engel olabileceğini savunur. Koçkar (2015), çocuk doğurmanın kadınların kariyer gelişimlerini etkilediğini, çocuksuz kadınların ise iş hayatında daha fazla eşitlik gördüğünü ifade eder.

Gökçe (2009) ve Kelley et al. (2019) ise annelerin iş tatmininde daha yüksek puanlar aldığını, ancak toplumsal beklentilerin kadınlardan birden fazla rolde “mükemmel” performans sergilemelerini beklediğini vurgular.

Hamile ve Yeni Doğum Yapmış Kadınların Kamusal Alanla İmtihanları

Kern (2019), kadınların toplumsal eşitlik için verdikleri mücadelenin evrenselliğini vurgularken, yeni anne Christine Murray’ın “Anneler tarafından tasarlınsaydı şehirler nasıl görünürdü?” sorusunu gündeme getirir. Hamilelik, kadınları kamusal alanda görünür hale getirirken, kentsel yaşamda özgürleştirici alanları kaybetmelerine neden olabilir. Hamile kadınlar, bedensel olarak odak noktası haline gelir; karınları dokunulabilir ve yürüyüşleri izlenebilir. Doğum sonrası ise kadınlar eski alışkanlıklarını terk edip çocuk odaklı bir yaşam biçimine geçmek zorunda kalırlar. Göbel ve arkadaşları (2020), hamilelik kaygılarının doğum sonrası devam ettiğini, bu kaygıların anne olma rolüne dair memnuniyetsizliğe yol açtığını belirtir. Doğum sonrası kadınlar, umutsuzluk, kayıp ve endişe gibi olumsuz duygular yaşayabilir; bu durum, post-travmatik stres bozukluğuna yol açabilir (Ertekin-Pınar ve Demirel, 2024). Javadifar ve arkadaşları (2016), doğum öncesi kurslarda fiziksel sağlık ve psikolojik hazırlığın önemine dikkat çeker, ancak hamile bedenin kamusal alanı, kadınların talep ettiği bir durum olarak ele alınmaz.

YÖNTEM

Bu araştırma kadınların kamusal alan deneyimlerini ve annelikle ilişkili toplumsal rollerin nasıl şekillendiğini derinlemesine incelemek amacıyla niteliksel bir yöntemle tasarlanmıştır. Nitel araştırmalar, belirli bir fenomenin ya da deneyimin derinlemesine anlaşılması gerektiğinde tercih edilen bir yaklaşımdır. Nicel çalışmalar genellikle “ne?” sorusuna odaklanırken, nitel çalışmalar daha çok “neden?” ve “nasıl?” sorularına cevap arar (Berg ve Lune, 2019). Bu çalışmada da, kadınların kamusal alanda karşılaştıkları zorlukların ve deneyimlerin, annelik rolü ile nasıl şekillendiğine dair daha kapsamlı bir anlayışa ulaşmak hedeflenmiştir. Kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin kamusal alandaki etkilerine dair derinlemesine bilgi edinmek, nicel araştırmalarla elde edilmesi zor olan bağlamsal ve deneyimsel verilerin ortaya konmasını mümkün kılmaktadır. Bu nedenle, araştırmanın odak noktası, kadınların kamusal alan deneyimleri ve bu deneyimlerin annelikle ilişkili olarak nasıl biçimlendiği üzerinedir.

Araştırmanın tasarımında kullanılan niteliksel yöntem, aynı zamanda, kadınların kamusal alanları deneyimlerken karşılaştıkları engelleri ve geliştirdikleri stratejileri anlamaya olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, araştırma toplumsal cinsiyetin ve annelik rolünün kadınların kamusal alanlardaki temsilleri üzerindeki etkisini irdelemeyi amaçlamaktadır. Güler ve arkadaşlarına (2015) göre, nitel araştırmalar, bireylerin olaylara, deneyimlere veya toplumsal olgulara yükledikleri anlamları keşfetmeye ve anlamaya odaklanır.

Bu araştırmanın nitel yöntemle yapılmasının bir diğer gerekçesi, kadınların yaşadıkları toplumsal cinsiyet temelli deneyimlerin, bireysel algılar ve toplumsal yapılar arasında dinamik bir etkileşim içinde şekillenmesidir. Nitel araştırma, bu tür çok katmanlı ve dinamik deneyimleri anlamak için en uygun yöntemdir. Kadınların kamusal alan deneyimlerinin, annelik rollerinin etkisiyle nasıl şekillendiğini ortaya koymak, yalnızca sayısal verilerle değil, kadınların kendilerinin belirlediği anlamlar, algılar ve yaşadıkları pratiklerle mümkündür. Ayrıca, toplumsal cinsiyetin kamusal alandaki varlıkları üzerindeki etkilerini yalnızca nicel verilerle açıklamak, bu deneyimlerin derinlikli bir şekilde anlaşılmasını engelleyebilir. Bu nedenle, kadınların bireysel deneyimlerini ve karşılaştıkları zorlukları detaylı bir şekilde ele alabilmek için nitel bir araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir.

Niteliksel görüşmelerde nihai katılımcı sayısının baştan belirlenmesi mümkün görünmemektedir. Araştırma kapsamında 15 kadınla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın doyuma ulaşması ile veri toplama süreci on beşinci görüşmenin ardından durdurulmuştur.

Kadınların 0-3 yaş aralığında çocuklarının olması; çocuklarını, okul/kreş dışında çocuklar için etkinlikler üreten çeşitli mekanlara götürmeleri çalışmaya dahil edilmede iki önemli kriter olarak belirlenmiştir. Çalışmadaki katılımcılar ‘amaca yönelik örneklem belirleme’ yöntemi ile seçilmiştir. Öncelikle araştırmacılar, kendi sosyal çevrelerinde kriterlere uyan kadınları araştırmaya davet etmişlerdir. Davete olumlu cevap veren kadınlarla, kendilerini görüşme yapmaya uygun hissettikleri yer ve zamanlarda görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın analizi nitel verilerin analizi konusunda görseller oluşturmaya imkan veren MaxQda analiz programı ile yapılmıştır. İzinli olarak ses kaydı alınan görüşmelerin yazıya dökümleri programa yüklenmiş, programda iki aşamalı kodlama yapılmıştır. Öncelikle her iki araştırmacının da serbest kodlama ile çalıştıkları dökümler, alan yazından destek alınarak ve araştırmacıların ortak akıl yürütmeleri ile tek kodlama haline getirilmiştir. Burada her iki araştırmacının da serbest kodlamalarının birbiriyle büyük oranda örtüşmesi söz konusudur. Araştırmacıların kendi öznel alanlarında bireysel inceledikleri dökümlerde birbirleriyle örtüşmeleri analizi nesnel hale getiren bir durumdur. Her iki araştırmacının tek tek ve serbest olarak yaptığı kodlamaların tek bir serbest kodlama sistemine dönüştürülmesinin ardından birbiriyle ilişkili kodlardan üst başlık olarak temalar oluşturulmuştur. Üst başlığa doğru giden her adım, kendi alt kodunu aşağıda bırakmıştır. Bu işlem sonunda iki tema ve altlarında kod ve alt kodlar oluşmuştur. Temalar, kod ve alt kodlar belirlendikten sonra görseller (hiyerarşik kod haritası, katılımcı matris gösterimi ve birlikte oluşma sıklığı) hazırlanmıştır.

Çalışmanın etik olarak edildiği en önemli ilke ne çocukların ne kadınların özel alanlarına, mahremiyetlerine müdahil olunmasıdır. Ayrıca herhangi bir şekilde araştırma sürecinden olumsuz etkilenmemeleri için de özen gösterilmiştir. Öncelikle, tüm katılımcılara araştırma hakkında detaylı bilgi verilerek, katılımlarının tamamen gönüllülük esasına dayandığı ve diledikleri zaman süreci terk edebilecekleri açıkça belirtilmiştir. Görüşmeler sırasında katılımcıların gizliliği güvence altına alınmış ve kimliklerini belirleyecek herhangi bir kişisel bilgi toplanmamıştır. Görüşmeler yaklaşık 30 dakika sürmüş, kadınların onayı dahilinde ses kaydı alınmıştır. Görüşmelerin ses kaydına alınması sürecinde, katılımcıların her biri önceden bilgilendirilmiş ve açık rızaları alınmıştır. Ses kaydının yalnızca araştırma amaçlı kullanılacağı ve üçüncü şahıslarla paylaşılmayacağı konusunda katılımcılara güvence verilmiştir. Ses kaydının yanı sıra katılımcılardan bilgilendirilmiş onam formu da alınmıştır. Konu ile ilgili etik kurul onayı İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan alınmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Görüşmeler MaxQda Analiz Programı ile kodlanmış ve analizi yapılmıştır. Bu bölümde kodlamalardan alıntılara yer verilmiş olup, analiz kapsamında çeşitli görseller de oluşturulmuştur. Öncelikle genel bulgu analizini sunan görseller ardından iki temanın araştırma kapsamında öne çıkan kod ve alt kodlarından oluşturulan analiz alan yazınla tartışılmaktadır.

Genel Görsel Analizleri

Kadınların kamusal alandaki etkileşimlerinde karşılaştıkları en büyük engellerin başında fiziksel alan kısıtlamaları, toplumsal beklentiler ve cinsiyet rollerinin baskısı geldiğini göstermektedir. Kadınlar, çocuklarıyla birlikte kamusal alanda yer edinmeye çalışırken, çocuk odaklı kamusal alan pratiklerinin eksikliği nedeniyle zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Ayrıca, kamusal alanların çoğu, kadınların bakım sorumluluklarını yerine getirmelerine uygun olmayan yapısal sınırlamalarla doludur. Kamusal alanlarda kadınların ve çocuklarının ihtiyaçlarına duyarsız olan bir ortam, onların özgürlüklerini ve haklarını sınırlamaktadır. Kadınlar, karşılaştıkları bu sorunlara çözüm olarak çocuk dostu kamusal alanların artırılmasını ve toplumsal cinsiyet eşitliği temelli politikaların geliştirilmesini önermektedir. Kadınlar, çocuklarıyla kamusal alanlarda daha rahat bir şekilde vakit geçirebilmeleri için, kamusal alanların çocukların ihtiyaçlarına göre tasarlanması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca, annelik ve kadınlık rollerinin toplumsal olarak yeniden şekillendirilmesi, kamusal alanda kadınların daha eşit ve görünür bir şekilde var olmasına olanak sağlayacaktır.

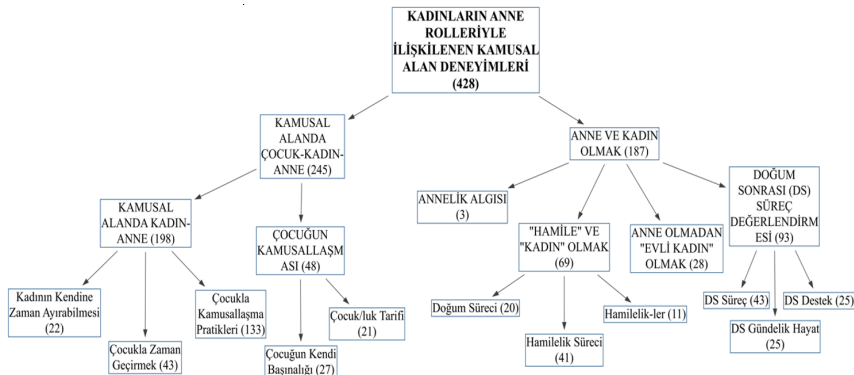
İlk olarak araştırmanın genel görünümünü sunan hiyerarşik kod haritasına şöyle yer verilmiştir. Şekil 1'deki hiyerarşik kod haritasında görüldüğü üzere anne ve kadın olmak ile kamusal alanda çocuk-kadın-anne ilişkilendirilmesinin izlendiği

iki temel başlık mevcuttur. Esasında kamusal alan deneyimlerine odaklanan bu araştırmada ayrıca kadınların annelik rolüne dair temel bir başlığın oluşabilmesi, “anne”liğin kamusal alanda “kadın”ı “annelik rolü dışında” görünmez hale getirdiğinin alan yazında da tartışıldığı gibi bir göstergesidir. Yoğun anlatı kadınların, çocuk merkezli kamusal alanlarına yöneliktir. Bu bulgu, annelik rolünün, kadınların kamusal alan deneyimlerinde nasıl baskın bir şekilde çocuk odaklı bir çerçeveye dönüştüğünü gösteriyor ve kadınların toplumsal alandaki varlıklarının büyük ölçüde annelik üzerinden şekillendiğini ortaya koyuyor. Bununla birlikte, annelik rolünün kamusal alanda kadınların kendiliklerini dışlayarak sadece anne kimliğiyle temsil edilmeleri, cinsiyet rollerinin yeniden üretildiğini düşündürmektedir. Hiyerarşik kod haritasında dikkat çeken bir diğer nokta ise, kadınlarla yapılan görüşmelerde çocuğun kamusal alanına dair de bir kod oluşmasıdır. Burada kadınlar, çocukların kendi alanlarının oluşması halinde annelik rolünden kısmen çıkabilmeye vurgu yapmışlardır. Bu durum, çocukların kamusal alanlarda daha görünür ve bağımsız bir şekilde yer edinebileceği mekanların eksikliğini gösteriyor. Kadınların çocuklarıyla bu alanlarda rahatça var olabilmesi, annelik sorumluluklarının bir kısmını üzerlerinden alarak kamusal alanın daha eşitlikçi bir biçimde kullanılmasına olanak sağlayabilir.

İkinci temel başlık olan anne ve kadın olmakta ise, anne olmadan evli kadın olmaya dair, hamile kadın olmaya dair, doğum sonrası kamusal alandaki süreçlere dair yoğun anlatılar gözlenirken; anneliği tarif etmeye yönelik anlatılara sık rastlanmamıştır. Bu durum, kadınların annelik kimliğine dair daha az tanımlayıcı bir dil kullandığını, bunun yerine daha çok yaşadıkları deneyimlerin etkisiyle kamusal alandaki zorluklarını dile getirdiklerini göstermektedir. Bu noktada, kadınların annelik rolünü yalnızca biyolojik bir süreç olarak değil, toplumsal ve kamusal açıdan da yeniden şekillendiren bir deneyim olarak ele aldıkları söylenebilir.

Şekil 1.

Kadınların Annelik Rollerile İlişkilenen Kamusal Alan Deneyimleri Hiyerarşik Kod- Alt Kod Haritası

Katılımcıların anlatıları içinde en çok tekrar eden 50 kelimeyi içeren kelime bulutu Şekil 2 olarak paylaşılmıştır. En yoğun kullanılan iki kelime ‘çocuk’ ve ‘çocukla’ olmuştur. Bu durum katılımcıların deneyimlerinin çoğunlukla çocukların bakımı ve etkileşimiyle ilgili olduğunu göstermektedir. ‘Sosyalleşme’ dikkat çeken bir diğer kelimedir. Bu kelime, katılımcıların toplumsal alanlarda nasıl var oldukları, diğer bireylerle (özellikle çocuklar ve aile üyeleri) kurdukları bağlar üzerine düşündürmektedir. Bu bulgu, kadınların ve çocukların toplumsal alandaki varlıklarını nasıl ve hangi bağlamda gerçekleştirdiklerine dair önemli ipuçları sunmaktadır. ‘Sosyalleşme’ teriminin öne çıkması, kadınların kamusal alandaki etkileşimlerinde yalnızca annelik rolüyle değil, aynı zamanda çocuklarının sosyal gelişimini de gözetenek bir etkileşimde bulduklarını göstermektedir.

‘Evde’, ‘anne’, ‘zor’, ‘doğum’ gibi kelimeler özellikle ev içindeki roller, annelik yükü, ve doğum sonrası deneyimler ile ilgilidir. Bu terimler, doğum sonrası dönemin zorlukları ve kadınların ev içindeki sorumluluklarıyla ilgilidir. Kadınların evdeki rollerinin kamusal alandaki etkileşimlerini nasıl etkilediği, bu araştırma bağlamında önemli bir sorudur. Evdeki sorumlulukların ağırlaşması, kadınların kamusal alanda kendilerine yeterince yer bulmalarını zorlaştıran bir engel oluşturuyor olabilir. Bununla birlikte, ‘zorlanıyorum’ gibi ifadelerin tekrar etmesi, kadınların ev içindeki bakım yükünün ve doğum sonrası dönemin getirdiği fiziksel ve psikolojik zorlukların, kamusal alandaki deneyimlerini nasıl şekillendirdiğine dair önemli bir gösterge olabilir.

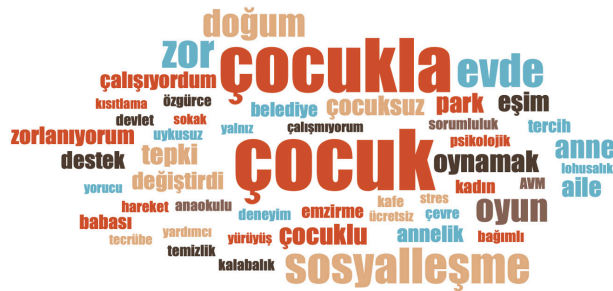
‘Zorlanıyorum’, ‘çalışıyordum’, ‘anne’, ‘oynamak’, ‘oyun’, ‘çocuklu’ ve ‘çocuksuz’ gibi kelimeler kadınların iş ve annelik arasındaki dengeyi kurma çabaları ile ilgilidir. Çalışmak ve annelik rolünü aynı anda taşımak, kadınların karşılaştığı zorluklar ve günlük yaşamda yaşadıkları gerilimlerle ilgilidir. Ayrıca, “çocuksuz” kelimesi, toplumsal cinsiyet normlarına ve çocuk sahibi olma beklentilerine dair bir sorgulama yapma ihtimalini de ortaya koymaktadır. Kadınların iş hayatı ve annelik sorumlulukları arasında denge kurma çabası, kamusal alandaki kadınların karşılaştığı önemli bir sorundur. “Çocuksuz” kelimesinin vurgulanması, kadınların çocuk sahibi olma normlarına karşı bir eleştiri yapmalarını ve bu normların kadınların kamusal alan deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini sorgulamalarını gösteriyor. Bu, toplumsal cinsiyet rollerinin daha esnek ve kapsayıcı olmasına dair bir ihtiyacı da ortaya koymaktadır.

‘Babası’, ‘kalabalık’, ‘kafe’, ‘belediye’, ‘sorumluluk’, ‘kısıtlama’, ‘hareket’, ‘deneyim’, ‘temizlik’, ‘yürüyüş’, ‘ücretsiz’, ‘yalnız’, ‘anaokulu’ gibi kelimeler, hem kamusal alan deneyimleri hem de aile içindeki rollerin kamusal alandaki yansımaları hakkındadır. ‘Babası’ kelimesi, babaların rolü ve ebeveynlikteki cinsiyet eşitsizliklerini ele alabilir. ‘Kalabalık’, ‘kafe’, ‘yürüyüş’ gibi kelimeler, kamusal alanın ve kadınların bu alanlarda yaşadığı tecrübelerin ne şekilde şekillendiğine dair ipuçları verirken, ‘kısıtlama’ ve ‘hareket’ gibi terimler, kadınların kamusal alanlarda karşılaştığı engelleri ve özgürlüklerinin

sınırlandığını göstermektedir. Burada kamusal alanların hem fiziksel hem de toplumsal olarak kadınların hareketliliğini sınırladığını ve kadının, çocuğuyla birlikte kamusal alanda yer edinmesinin ciddi engellerle karşı karşıya olduğu görülmektedir. Kamusal alanlardaki kısıtlamalar ve kadının hareketliliğini kısıtlayan yapısal engeller, kadınların bu alanlarda ne kadar özgür ve eşit bir deneyim yaşadığını sorgulatmaktadır.

Şekil 2.

En Sık Tekrar Eden 50 Kelime

Şekil 3 oluşturulan tüm kodların her bir katılımcıda görünme yoğunluğunu içermektedir. Kadınların annelik rolleriyle ilişkilenen kamusal alan deneyimleri temel başlık olduğundan en yüksek yoğunluk bu satırdır. Bunun dışında ise kodların kamusal alanda çocuk-kadın-anne başlığında hemen her katılımcıda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu, araştırmanın kamusal alan meselesini görüşmelere yeterince yansıtılabildiğinin göstergesidir. Şüphesiz anne ve kadın olmak da kayda değer bir yoğunluğa sahiptir. Dikkatçeken ise çocukla kamusal alan pratiklerindeki yoğunluktur. Öte yandan kadınların hamileliklerini karşılaştırmaları, annelik algısı, annenin kendine vakit ayırabilmesi kodlarının yoğun olmaması da önemli bir bulgudur. Ayrıca K 1, 2, 3, 12 ve 13'ün paylaşımlarda diğerlerine göre daha yoğun anlatıları olması da fark edilmektedir.

Şekil 3.

Matris Gösterimi

Kod Sistemi	K 1	K 2	K 3	K 4	K 5	K 6	K 7	K 8	K 9	K 10	K 11	K 12	K 13	K 14	K 15
▼ KADINLARIN ANNE ROLLERİYLE İLİŞKİLENEN KAMUSAL ALAN DENEYİMLERİ	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
▼ ANNE VE KADIN OLMAK	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
▼ ANNE OLMADAN "EVLİ KADIN" OLMAK	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
▼ ANNELİK ALGISI	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
▼ DOĞUM SONRASI (DS) SÜREÇ DEĞERLENDİRMESİ	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
▼ DS Gündelik Hayat	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
▼ DS Süreç	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
▼ DS Destek	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
▼ "HAMİLE" VE "KADIN" OLMAK	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
▼ Hamilelik Süreci	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
▼ Doğum Süreci	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
▼ Hamilelik-ler	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
▼ KAMUSAL ALANDA ÇOCUK-KADIN-ANNE	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
▼ ÇOCUĞUN KAMUSALLAŞMASI	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
▼ Çocukluk Tanımı	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
▼ Çocuğun Kendi Başinalığı	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
▼ KAMUSAL ALANDA KADIN-ANNE	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
▼ Çocukla Kamusalalanma Pratikleri	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
▼ Çocukla Zaman Geçirmek	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
▼ Kadının Kendine Zaman Ayırabilmesi	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●

Şekil 4’te analiz kapsamında oluşan iki temel başlığın (kamusal alanda çocuk-kadın-anne, anne ve kadın olmak) birlikte olduğu kodlara bakılmıştır. Koyu kırmızıdan sarıya doğru yoğunluğun azaldığı görülmektedir. Dikkat çekici olan ise, her iki temel başlığın da kodlarda birbiriyle aynı yoğunlukta olmasıdır. Kamusal alan ile özel alanda anne ve kadın olmaya dair ayrımların belirginleşmemesi söz konusudur.

Şekil 4.

Birlikte Oluşma Sıklığı

Tema 1: Kamusal Alanda Çocuk-Anne-Kadın

Kadının Gündelik Hayatına Çocuğun Dahil Olması: Çocukla Kamusallaşmak

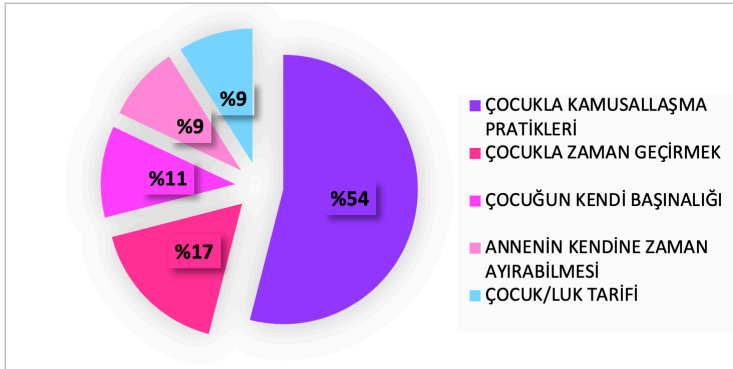
Bir çiftin hayatlarına bir çocuğu dahil etme kararı, eşit sorumluluk gerektiren bir dizi süreci beraberinde getirmektedir. Oysa doğum sonrası hayatında birtakım değişiklikler yapmak durumunda kalanlar, ağırlıklı kadınlar olmaktadır (Kelley ve ark., 2019; Gökçe, 2009; Koçkar, 2015; Yılmaz, 2015). Katılımcılardan birinin çocuktan sonraki gündelik hayat yorumu şöyledir:

Neleri değiştirdi, tabii ki de planlarımızı değiştirdi. Yani gezi planlarımızı artık ona göre yapıyoruz. Onun uyku saatlerine göre planlıyoruz ya da gideceğimiz şehir dışı olan planları, işte kalacağımız yerlere ona göre planlıyoruz. Tabii eskiden soğuktu, sıcaktı; sabahtı, akşamı fark etmeden dışarı çıkabiliyorduk. Şimdi birazcık daha dikkat ediyoruz. Başka, evden çıkışım. Önceden “Çantamı al çık” şimdi işte önce onun çantası hazırlanıyor, yiyecekler, içecekler hazırlanıyor, öyle çıkıyorum. Bu tarz değişiklikler yaptı. Onun haricinde genel olarak başka bir değişiklik... Kafamda yer etmiş bir değişiklik böyle bir şey yok. Uyku düzenim. Uyku düzenim çok değişti, onu söyleyebilirim (K 15).

Grafik 1 kamusal alanda çocuk-kadın-anne üçgenini değerlendiren kodları içermektedir. Burada en yoğun kodun çocukla kamusallaşma pratiklerinde olduğu görülmektedir. Artık anne olan kadının, kendine zaman ayırmasıyla ilgili ise anlatı yoğun değildir. Kadınlar, çocukları, kendi öznelliklerinin önüne yerleştirmişlerdir. Çocuğun kendi başına kalabilmesi halinde kendilerine zaman ayırabileceklerini öne süren katılımcılar, kamusallaşmaya dair özgürlüklerinde kendilerini çocukla kısıtlamışlardır (Erbuğ, 2021; Sever, 2015). Bu bulgu, kadınların toplumsal yaşamda çocukları ile olan ilişkilerinin, annelik rolü ve özneleşme açısından nasıl yeniden şekillendiğini gösteriyor. Çocuklar, kadınların bireysel ihtiyaçlarının önünde yer almakta, dolayısıyla kadınların kamusal alan deneyimleri çoğunlukla bu sorumluluklar çerçevesinde şekillenmektedir. Kadınların kendilerine ayırdıkları alanlar, çocuğun ihtiyaçları doğrultusunda sınırlanmış ve bu durum kadınların kamusal alanda kendi kimliklerini oluşturabilmelerini zorlaştırmaktadır.

Grafik 2 .

Kamusal Alanda Çocuk-Anne-Kadın

Artık kendisi olarak kamusallaşmayı bir kenara bırakıp, çocukla birlikte hareket etmeye başlayan kadın, kamusal alana çıkmada çeşitli sıkıntılar yaşamaktadır. Çocukla kamusallaşma pratiklerinde, kentsel alanda çocukların kamusal alanına daha uygun mekanlara duyulan ihtiyaca dair anlatılar mevcuttur. Bu anlatılar, kadınların kamusal alanlarda, özellikle çocuklarla birlikte bulunma süreçlerinde karşılaştıkları fiziksel ve psikolojik zorlukları ortaya koymaktadır. Çocukların rahatça vakit geçirebileceği, güvenli ve sessiz alanlara duyulan ihtiyaç, kamusal alanın kadınların ve çocukların ihtiyaçlarına duyarlı olmadığını göstermektedir. Kamusal alanlarda, kadınların ve çocukların gereksinimlerini göz önünde bulunduran daha kapsayıcı politikaların hayata geçirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Emzirmek, emzirmek, çocuğun ağlarken insanların bakması ama özellikle emzirmek. Türkiye’de bunun böyle ayıp bir şey görülmesi. Yani kapalı gibi görünse çok zor bu anlamda kadın olmak. Bir arkadaşımın aynı anda doğum yaptık, o Almanya’da doğum yaptı ama Türk bir arkadaşım Almanya’ya yerleşti evlenip ben Türkiye’de doğurdum, aramızda 20 gün var; o keyifle emziriyor, keyifle yaşıyor ve biz gerilerek yaşıyoruz, emzirme odası var mı, her yerde emzirme odası olmuyor. Ben oğlumla yolculuğa çıktım arabayla, rezil oldum yani. Emzirilecek oda yok yolda, hiçbir yerde, çok sıcak hava, dar bir alan. Bu çok zor Türkiye’de çocuk ağladığında başkalarının bakması, en çok bunlar bana zor geldi (K 9).

Bence çok kalabalık yerlerde zor oluyor çünkü onların hareketleri değişiyor kalabalığa göre ama daha sakin ortamlarda çocuklar da bence daha sakin kalabiliyor (K 1).

“Kreş tarzı bir yer olsun isterdim. Kreş tarzı, aynı anda hem biz hem çocuklar oynarken bizim de onun yanında kafe tarzı bir yer, aynı anda iki tarafın da birbirini görebildiği bir yer, istediğin zaman girip çıkabildiğin, böyle 2 saat oturup orada arkadaşlarıyla sohbet ederken çocukların da oyun oynayabildiği bir yer, çocukların yaş grubuna göre oyun alanı olmasını isterdim” (K 8).

Yani mesela belediyelerin sosyal tesislerinde bir taraf yemek, restoran, bir tarafta hani çocuk park alanı gibi olabilir mesela. Belediyelerin çoğu parkı çok bakımsız oluyor. Mesela bizim evin altında bir yer var, kaç defa belediyeye dilekçe vermemize rağmen parkı yenilemediler, parklar çatlak, kırık. Böyle yerlerde çocuk vakit geçiremiyor çünkü güvende olmuyor (K 2).

Benim kızım böyle çok yüksek seslere gelemediği için hani getiremiyorum mesela, çok korkuyor ani seslerden, gürültülü seslerden çok korktuğu için... Ama daha sessiz, daha güzel ortam, çocukları daha sakinleştirecek bir ortam olması bence daha iyi olurdu. Böyle sessiz, sakin, onların seveceği müziklerin olması bence daha güzel olurdu (K 3).

Anne ile çocuğun birlikte kamusal alanlarında toplumun tepkisinin toplumun çocuğa bakışı şeklinde yorumlanabilir. Toplumun çocuklara karşı gösterdiği ilgisizlik, kadınların kamusal alanlardaki deneyimlerini olumsuz etkileyen bir başka faktördür. Kadınlar, çocuklarıyla kamusal alanlara girdiklerinde dışarıdan gelen bu olumsuz bakışlarla karşılaşmakta ve bu durum hem kadınların hem de çocukların kamusal alandaki varlıklarını zorlaştırmaktadır. Bu, toplumsal normların çocuklu bireylere yönelik nasıl şekillendiğini ve bu normların kadınların kamusal alandaki özgürlüklerini nasıl sınırladığını göstermektedir.

Yani bence eskiye göre daha ilgisizler. Dışarıdaki insanlar eskiye göre çocuklara daha ilgisizler, şöyle diyeyim; biraz sanki çocuklardan soğumuşlar, yine mi çocuk gözüyle bakıyorlar, yine mi çocuk geldi, çocuk olunca sanki etrafta böyle savaş çıkıyormuş gibisinden bakıyorlar, onu çok da gördüm yani çok da sezdim. ‘Gene mi çocuk geldi ya of.’ falan gibisine kaçıyorlar, çok oluyor hem de. (K 3).

Kadın, kamusallaşma sürecinde, ebeveyn rolü ile hareket etmekte ve çocuğun kamusal alanda yer alabilmesi için aracı olmak yönünde kendini zorunlu hissetmektedir (Eracar, 2015). Kendi öznelliğini çocukların ihtiyaçları ile birleştirerek kamusal alanda yer edinmeye çalışan kadınlar, adeta iki rol arasında sıkışıp kalmaktadırlar. Bu, kadınların kamusal alanda ne kadar özgürleşebileceğini sorgulatan bir durumdur. Kadınlar, kamusal alanı çocuklarıyla birlikte sosyal bir deneyime dönüştürürken, bu sürecin kendilerine ait kimliklerini nasıl dönüştürdüğünü sorgulamaktadırlar.

Okul gibi düşünmedim onu açıkçası. Şu anda da götürüyoruz birkaç tane aynı yaş grubunda bebeği olan anne toplanıp, orada işte onların yaşlarına, dönemlerine ait oyunlar oynatıyorlar, hani öğretmenler var. Ama hani ben çıkayım o oyun grubunda kalsın gibi bir şey değil (K 6).

Kendini çocukla birlikte sosyalleşmek zorunda hisseden kadının sosyal çevresi de doğalında şu şekilde değişmektedir:

Yani beraber sosyalleşirken ona göre düzenliyoruz. Çok fazla da çocuksuz arkadaşımız var. Tabii bu süreçte daha fazla çocuklu insanlarla görüşmeye başladık, biraz sosyal çevre değişti çünkü çocuk çocuk istiyor, o sebeple. Çocuğu olmayan arkadaşlarımızla tabii ki akşamları buluşurduk şimdi akşamları buluşamadığımız için daha az görüşüyoruz, ama arkadaşlıklarımız kopmadı. Sadece daha az görüşür olduk ve hayatımıza yeni insanlar girdi, çocukları olan, çocuklarımızın arkadaşları olan, komşuluk ilişkileri geliştirdik daha çok, öyle söyleyeyim. Çocukla sosyalleşirken böyle (K 7).

Kadın olarak diğer kadınlarla kamusal alan paylaşımında yine anne olmak ortak noktasının oluşması söz konusudur. Ailevi ve toplumsal rollerin değişimi, kadının sosyal çevresini de etkilemekte ve kadınlar, çocuğu olmayan arkadaşları ile sosyalleşmekte zorlanmaktadırlar. Bu durum, kadınların sosyal ağlarının evrimini ve kamusal alanda nasıl bir yer edindiklerini göstermektedir. Çocuklar, kadınların sosyal yaşantılarını yeniden yapılandıran ve bu alandaki özgürlüklerini sınırlayan önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tabii iyi hissettiriyor ama nasıl sosyalleşiyorum, çocukları olan arkadaşlarımla sosyalleşiyorum. Çocukları olmayan arkadaşlarımla o kadar sosyalleşemiyorum çünkü çocukları olmayan arkadaşlarım daha farklı şeyler yapmak istiyor bizimle ama çocuğu olan arkadaşlarım benimle aynı şeyleri yaşadığı için aynı şeyleri yapıyoruz. Yani çocuğu olan arkadaşlarımla sosyalleşiyorum artık ben (K 2).

Aynen. Mesela benim şu anda görüştüğüm kişiler en çok da çocuğu olan kişiler. Bir çocuğu varsa, iki çocuğu varsa zaten o kişilerle arkadaşlık kuruyorsun. Hani “Benim çocuğum şöyle yapıyor, seninki de yapıyor mu, işte biz böyle yapıyoruz, siz böyle yapıyor musunuz?” o şekilde geliştiriyorsun çevreni. Bir de okula gidiyorsa oradaki annelerle falan tanışıyorsun yani ister istemez, ortamın değişiyor çünkü (K 13).

Tema 2: Anne ve Kadın Olmak

Hamilelik, Doğum ve Annelik: Kadınlar Anneliğe Hazır Mı?

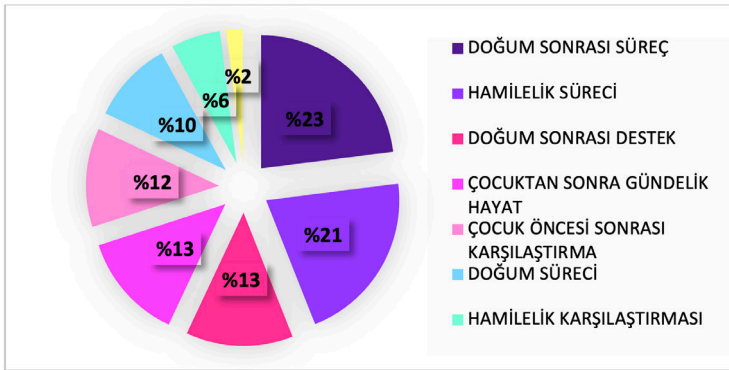
Kadının özünde anneliğin var olduğuna dair toplumsal kodlar ve anneliğin yüceltilmesi çocuk doğuran kadınların annelik rolü ile kadın kimlikleri arasında kalmalarına sebep olmaktadır (Yazıcı, 2015; Gül-Ünlü, 2019; Abreveya, 2015; Kılıç, 2019). Katılımcılardan biri annelik ve kadın olmak arasında kalmayı şöyle anlatır:

Annelik ve kadınlık arasında kalınmıyor mu, kalınıyor. Kendimden örnek verecek olursam bazen yeri geliyor saçımı tarayacak vaktim olmuyor üstümdeki kirlenmiş kazağı çıkaramayabiliyorum. Yani ama onun bir gülmesi, sarılması, gelmesi, mutlu olması yetebiliyor ama tabii neticede biz de insanız nasıl diyeyim... Anneyiz, evet, özverili olacağız, fedakar olacağız. Sonuçta çocuklar da dünyaya gelirken bize sormadılar, bizim isteğimizle oldular. Bu şekilde fedakarlığa devam edeceğiz ama kendimizi de ihmal etmememiz gerekiyor. Elimden geldiğince kendime de vakit ayırmaya çalışıyorum böyle diyebilirim. Arada kalıyorum, evet ama kalmamaya çalışıyorum (K 11).

Araştırma analizi sırasında oluşturulan iki temel başlığın kod yoğunluklarının ayrı ayrı görülebildiği grafiklere yer verilmektedir. Grafik 2, anne ve kadın olmak kapsamındaki kodların yoğunluğunu sayı ve yüzde olarak göstermektedir. Doğum sonrası süreç, hamilelik süreci en yoğun iki kod olarak dikkat çekicidir. Anne ve kadın olma tartışmasında doğumla ilgili anlatıların yoğun izlenmesi, anneliğe dair algının biyolojik temelli kurgulanışıyla ilişkilendirilebilir. Katılımcı kadınlar, aktardıkları deneyimler itibariyle toplumsal vurgular yapmışlardır, fakat anne ve kadın olma ayırımına dair konuşmaların odağında doğum süreci yer almıştır.

Grafik 2.

Anne ve Kadın Olmak

Doğum sonrası sürecin zorluğuna değinen çeşitli alıntılara değinmek önemlidir. Anneliğin kadının kamusal alanda bir temsil yolu olduğuna dair toplumsal rol yüklerini eleştiren alan yazından (Kalaycı, 2015; Asalıoğlu, 2020; Türkdoğan,

2015; Bayrakdar, 2018) farklı biçimde bu araştırmada kadınlar doğum sonrası zorluğu kamusal alanla değil, aile ilişkileri ve lohusalık dönemindeki kişisel çatışmalarıyla ele almışlardır. Bu bulgular, kadınların annelik rolü ile ilgili yaşadıkları çatışmaları, hem toplumsal baskılar hem de kişisel deneyimler aracılığıyla ortaya koymaktadır. Kamusal alanda kadınların özgürleşebilmesi, bu tür ailevi baskılar ve toplumun annelikle ilgili stereotiplere dayalı yüklemelerinin kırılmasıyla mümkün olacaktır. Kadınlar, bu dönemde kendi öznel deneyimlerine dayalı bir destek arayışına girmekte, ancak toplumsal normlarla çatışmaktadırlar.

Ailenin ilk torunu benim kızım. Herkes çok sevindi ama sevindiği kadar da baskı uyguladı. Nasıl baskı uyguladılar, kendi bildiğini doğru biliyor, herkes benim dediğim doğru diyor. Yani mesela doktor takibinde, sonuçta ilk çocuğumuz ve bilmiyoruz bu konuda biraz şeyiz, doktor takibinde biz devam ediyoruz mesela ama onlar, hani derler ya eski kafalar, nasıl gördülerse öyle yapmak isterler diye, öyle yapmak istediler. Ben o konuda biraz zorlandım. Yani mesela doktorumuz bir saatte bir, iki saatte bir hani böyle vakit aralığında emzirmemiz gerektiğini söylerken annemiz, kayınvalidemiz, genel çevremiz ondan sonra sürekli sürekli emzirmemiz gerektiğini, yani ben o anda benim vücudum ne istiyor, o anda benim psikolojim ne istiyor. Zaten yeni doğum yapmış bir insanda şu psikoloji oluyor; acaba- ben yetebiliyor muyum, acaba sütüm yetiyor mu, acaba ben sağlıklı bir şekilde bu çocuğa bakabiliyor muyum? Böyle bir psikoloji içindeyken çevre etrafın baskısı da seni etkiliyor. Yani mesela onların söylediği bir kelime, söyledikleri en ufak bir şey seni de psikolojik olarak etkiliyor. Nasıl etkiliyor, yani sen bilmiyormuşsun, sen yanlış yapıyormuşsun gibi böyle bir algı oluyor (K 2).

Yani ben lohusa döneminde biraz zorlanmıştım. Lohusa destek projeleri oluşturulabilir. Bence o dönemde kadınlar yalnızlaşıyorlar. Ben öyle bir sıkıntı yaşamıştım, belki öyle bir şey olabilir. Yani kendi kendime internetten bir sürü şeye bakmıştım falan ama her şey de çok doğru olmuyor. Sonrasında da daha çok dediğim gibi arkadaşımın, ablamın, bazı kitaplardan, yayınlardan destek alarak süreci yürüttük (K 5).

Her kadının annelik deneyiminin kendisine mahsus olduğuna işaret eden ve deneyimlenmediği sürece annelikle ilgili yazılanların pratiğe yansımadağını belirten kadınların aktarımları, anneliğin, her kadın için ortak bir rol değil öznel bir deneyim süreci olduğunu ortaya koyar niteliktedir (Yılmış, 2019). Bu ifadeler, annelik deneyiminin kişisel bir yolculuk olduğunu, eğitim ve teorilerin bu sürecin pratik boyutuyla karşılaştırıldığında ne kadar yetersiz kaldığını göstermektedir. Kamusal alanda kadınların, bu tür öznel deneyimleri dikkate alacak destek mekanizmaları ve politikalar geliştirmeleri gereklidir.

Tabii, emzirmeye alışana kadar ilk 3 ay çok zordu. Zordu tecrübe etmediğim için, benim için çok zor geçti (K 1).

Korkunç. Korkunçtu. Hastanede bir gün kaldım normal doğum olduğu için. Dolayısıyla eve geldiğimizde sudan çıkmış balık gibiydik. Elimizde sürekli

ağlayan, 50 cm. bir canlı. Her ne kadar okusan da eğitimlere de katılsan, bu işin teoreği ve pratiği bir olmuyormuş, onu gördüm (K 4)

Anneliğın zaman zaman göreve dönüşme sürecini katılımcı şu şekilde aktarmaktadır. Bu ifadeler, annelik rolünün zaman zaman bir yük haline gelebileceğini ve kadınların bu görevi yerine getirirken, kendi kimliklerini ve özlemlerini nasıl ihmal ettiklerini göstermektedir. Kadınlar, kamusal alanlarda daha fazla destek olarak ve kendi ihtiyaçlarını tanıyarak, bu yükten kurtulabilirler.

O his olduğu zaman zaten bırakıyorum ben, o his olsun istemiyorum. Hani ben de bir şeyleri yaparken zevk alayım, mutlu olayım istiyorum. Ama şey görev olarak bir yerde insan düşünüyor, yani annelik görevim, bunu yapmam gerekiyor gibi düşünüyor insan bir yerde. O hoş olmuyor bazen, ama her zaman değil hani böyle ara ara diyeyim, çok yorulmuşumdur o gün ya da canım sıkındır, işte bir şey olmuştur, psikolojik olarak beni zorlamıştır ya da ailevi olarak, o zaman hissedebiliyorum görev gibi (K 12).

SONUÇ

Bu araştırma, kadınların, 0-3 yaş arasında çocukları var ise, kamusal alanda kadın olarak değil anne olarak var olabildiklerini; kadınların bunu olduğu gibi kabul edilen bir durum olarak değil fakat kaçılmayan bakım sorumluluğu olarak gördüklerini; zaman zaman göreve dönüşen anneliğın bir kadının hayat akışını değiştiren bir durum yarattığını ortaya koyan deneyim aktarımları içermektedir. Kadının kadim görevinin annelik olmadığı, bakım sorumluluğunun bir kontrol mekanizması olarak kadınlara yüklendiği ve kadınların kamusal alandaki görünümlerinin hamilelikle birlikte kadın aleyhine dönüştüğünü anlatan alan yazın bu konuda çalışmanın tartışma noktalarına zemin sağlamıştır.

Kadınların, hamilelik ve doğum gibi biyolojik özelliklerinin toplumsal bir rolü meydana getirmesi söz konusudur. Bu rol annelik rolüdür. Annelik kadını, annelik rolü dışında bir kamusal alan pratiğinden uzak tutmaktadır. Bu durumda annelik ve kadınlık rolleri arasında sıkışmak söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla kadınlar, konusu annelik olan konuşmalarda kendilerini daha rahat ifade ederken, kamusal alanda çocuktan önce ve çocuktan sonra ayrımı yapmak durumunda kalmaktadırlar. Çocuk öncesi ve sonrası kamusal alan kullanımında açığa çıkan, çocuklu hayatın çocuk odaklı değişmesi vurgusudur. Kadınlar eğer çocukları ile kamusal alan kullanacaklarsa, kendi hayatlarını çocuklarının hayatına uyumlu hale getirmek koşuluyla bunu yapabildiklerini belirtmişlerdir. Hatta arkadaş seçiminde bile çocukları olanların tercihine dair anlatılar söz konusu olmuştur.

Bu minvaldeki bir diğer sonuç da çocukla birlikte ortak kullanabilecekleri kamusal alanların eksikliği, tasarım hatası vurgusudur. Hem kendileri hem çocukları için ortak kullanılacak bir kamusal alanın neredeyse hiç olmadığına vurgu yapmışlardır. Kadınlar, çocuklar için de daha makul kamusal alanlarda (çocuk tiyatrosu, çocuk parkı...) kendilerine annelik rolleriyle yer arama çabasında olduklarını belirtmişlerdir.

Öte yandan, katılımcı kadınlar, kendileriyle ilgili deneyimlerden bahsederken, bakım verdikleri çocukların kamusal alandaki konumlarından da ayrıca bahsetmişlerdir. Kadınlar anne olduktan sonra, bakım verme sorumluluğu ile kamusal alanda kendilerine yer edinme konusunda zorluklar yaşamaktadırlar. Çocukların kendi alanlarına anneleri olmadan ulaşabilmeleri, çocuğu ve kadını eş zamanlı özgürleştirebilecektir. Bakım sorumluluğunun çeşitli politikalarla kadına yöneltildiği bakış açısının aksine, her ikisinin de özgürleşmesine imkân verecek kamusal alan tasarımları önemsenmiştir.

Niteliksel çalışmalarda kelime kullanımı önemlidir. Katılımcı kadınların, *kamusallaşma* yerine çoğu zaman *sosyalleşmeyi* tercih etmeleri, *çocuk*, *çocuklu*, *çocukla* ve *çocuksuz* kelimelerinin yoğun kullanımı, kadın kelimesinin az yoğun kullanımı dikkat çekmiştir. Kadınlar, annelikle ilişkilenen kelime kullanımındaki yoğunlukla esasında kimliklerini kadim annelik otoritesi ile inşa ettiklerini göstermişlerdir. Fakat yoğun olmasa da en sık tekrar edilen 50 kelime içine giren *özgürce*, *sokak*, *çalışıyordum*, *yürüyüş* gibi kelimeler anne olmadan önceki kamusal özgürlüğe yapılan vurguyu ortaya çıkarmıştır.

Ezcümlle, bu, bir küçük grup çalışmasıdır. İlerleyen araştırmalar için annelik deneyimlerine odaklanan çalışmaların karma yöntem tercih edilerek yapılması niteliksel ve niceliksel verinin aynı/benzer/sıralı zamanlarla üretilmesi önemlidir. Böylece hem öznel deneyim aktarımını hem de çok sayıda annenin annelik rolü hakkındaki değerlendirmelerini frekanslarla ele almak ve bu ikisini örneğin paralel karma yöntemle birlikte sunmak iyi olabilecektir. Bu araştırmada, katılımcı öznelerin kişisel deneyimleri şüphesiz 0-3 yaş aralığında çocukları olan tüm kadınları kapsamaz. Fakat, burada anlatılanlara yönelik tartışmaların önemi de yadsınmamalıdır. Bu çalışma vesilesiyle, kamusal alanların, toplumdaki her bir bireyin görüşleri doğrultusunda, özneliği yok etmeden, yaş hiyerarşisi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine mahal vermeden yeniden tasarlanmasına dair toplumsal ve politik kararları gözden geçirmeye bir davet söz konusudur.

KAYNAKÇA

- Abreveya, E. (2015). Yüceltme Olarak Annelik. *Cogito Dergisi*. 1/81. SS. 201-206.
- Asalioğlu, C. U., Ercan, F., Erdem, E. & Akcan, A. T. (2020). Kadınların anneliğe ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19/75. SS. 1546-1561.
- Badinter, E. (2011). *Kadınlık mı Annelik mi?* Çeviren: Ayşen Ekmekçi. İletişim Yayınları.
- Bayraktar, S. (2018). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerinden Sembolik Şiddet: Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Annelik-Babalık Cinsiyet Rollerinin Kültür Kodlarına Dayalı Bir İnceleme. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*. 4/5. SS. 178-194.
- Beauvoir, de S. (2019). *İkinci Cinsiyet*. Çev. G. Savran. Koç Üniversitesi Yayınları
- Berg, B. Lune, L. H. (2019). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Çeviri Editörü: Asım Arı. Eğitim Yayınevi.
- Çakıroğlu Çevik, A. Con Wright, G. (2023). Hane İçi Karşılıksız Emeginin Zihinsel Yük Boyutu. *Fe Dergi*. 15/2. SS. 50-83.
- Demir, E. (2018). Mükemmel Annelik Mümkün mü?. *Klinik Tıp Bilimleri Dergisi*. 6/1. SS. 14-18.
- Demirci-Yılmaz, T. (2015). Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye Modernleşmesinde Annelik Kurguları (1840-1950). *Cogito Dergisi*. 1/81. SS. 66-90.
- Eracar, N. (2015). Evden Taşan Çılgılık. *Cogito Dergisi*. 1/81. SS. 225-245.
- Erbuğ, E. (2021). Özel alanda erkekliğin yeniden inşasını anlamak: Home office çalışan erkekler, *Moment Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 8/1. SS. 25-46.
- Ertekin-Pınar, Ş. Demirel, G. (2024). Riskli Gebelerde Posttravmatik Stres Bozukluğu Belirtileri, Doğum ve Doğum Sonrası Döneme İlişkin Endişelerin Belirlenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8/1. SS. 79-91
- Fouquier, K. F. (2011). The concept of motherhood among three generations of african american women. *Journal of Nursing Scholarship*, 43/2. SS. 145-153.

Göbel, A., Stuhmann, L.Y., Barkmann, C., Schulte-Markwort, M., & Mudra, S. (2020). Becoming a mother: Predicting early dissatisfaction with motherhood at three weeks postpartum. *Midwifery*. 91. SS. 102824.

Gökçe, S. (2009). İdeal Kadın/Anne. *Fe Dergi*. 1/1. SS. 29-39.

Güler, A. Halıcioğlu, M. B. Taşgın, S. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Teorik Çerçeve-Pratik Önerileri 7 Farklı Nitel Araştırma Yaklaşımı-Kalite ve Etik Hususlar*. Seçkin Yayıncılık.

Gül Ünlü, D. (2019). Web Sitelerinde dijital Ebeveynlere Sunulan İçerik Toplumsal Cinsiyet Rollerinden Bağımsız Olabilir Mi?: Beben.Com Web Sitesi Örneği. *Fe Dergi*. 11/2. SS. 24-37.

Kalaycı, N. (2015). Erinysler'den Eumenidler'e; Abject Olarak Kadın. *Cogito Dergisi*. 1/81. SS. 42-59.

Kelley, H., Galbraith, Q., & Strong, J. (2019). Working moms: motherhood penalty or motherhood return? *The Journal of Academic Librarianship*, 46/1. SS. 102075.

Kemik, D. (2020). Hong Kong'da yaşayan Filipinli ev işi ve bakım çalışanları ile kadın işverenlerin annelik deneyimleri. *Fe Dergi*, 12/1. SS. 82-95.

Kern, L. (2019). *Feminist Şehir Bir Saha Rehberi*. Çev. B. Sumer Aydaş. Sel Yayıncılık.

Kesen, H. (2022). Kadın Olarak Anne Olmanın İmkânı Feminist Politika ve Amargi Dergilerinde Annelik Söylemi Üzerine Bir Araştırma. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*. 6/1. SS.31-44.

Kılıç, E. (2019). Evcimenlik Kültünden Çalışan Anneye: Annelik İdeolojileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 20/1. SS. 17-36.

Koçkar, A. (2015). Günümüzde Annelik: Bağlanma Teorisi ve Kadının Çalışması Arasındaki Dengenin İncelenmesi. *Cogito Dergisi*. 1/81. SS. 207-218.

Irigaray, L. (2006). *Ben, Sen, Biz Farklılık Kültürüne Doğru*. Çev. Nilgün Tural, Sabri Büyükdüvenci. İmge Yayınları.

Javadifar, N., Majlesi, F., Nikbakht, A., Nedjat, S., & Montazeri, A. (2016). Journey to motherhood in the first year after child birth. *Journal Family Reprod Health*. 10/3.146-153.

Meşe, İ. (2013). Arno Gruen'in Analizlerinde İnsandaki yıkıcılığın Sosyo-Patolojik Bir Kaynağı Olarak Aile. *Fe Dergi*. 5/2. SS. 74-85.

Meşe, E. (2014). Bir Sorunsal Olarak Popüler Yayınlarda "İdeal Annelik" Kurgusu. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*. 11/41-42. SS. 92-111.

Öcal, F. (2012). Üniversite Mezunu Evli ve Çocuklu Kadınların Evlilik ve Çocuk Sonrası Yaşamlarındaki Değişiklikler. *Kadın Araştırmaları Dergisi*. 5.

Sennett, R. (2003). *Karakter Aşınması Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri*. Çev. Barış Yıldırım. Ayrıntı Yayınları

Sever, M. (2015). Kadınlık, annelik, gönüllü çocuksuzluk: Elisabeth Badinter'den kadınlık mı annelik mi? Tina Miller'dan annelik duygusu: Mitler ve deneyimler ve Corinne Maier'den No Kid üzerinden bir karşılaştırmalı okuma çalışması. *Fe Dergi*. 7/2. 71-86.

Shloim, N., Lans, O., Brown, M., Mckelvie, S., Cohen, S. & Cahill, J. (2020). Motherhood is like a roller coaster lots of ups, then downs, something chaotic UK & Israeli women's experiences of motherhood 6-12 months postpartum. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 38/5. SS. 523-545.

Öztaş, E. (2015). Annelik, Söylem ve Siyaset. *Cogito Dergisi*. 1/81. SS. 91-107.

Öztürk, Ş. (2015). Annelik. *Cogito Dergisi*. 1/81. SS. 5-7.

Timurturkan, M. (2019). Annelik Söylem ve İktidar: Eleştirel Bir Tartışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2/47. SS. 64-78.

Türkdoğan, Ö. (2015). Ana Akım Medyada Annelik Miti. *Kadın Araştırmaları Dergisi*. 0/13. SS. 35-59.

Yazıcı, Ç. (2015). Varlık, Varoluş, Söz ve Doğum. *Cogito Dergisi*. 1/81. SS. 30-41.

Yaşartürk, G. (2019). Son Dönem Hollywood Sinemasında Anne Temsilleri. *Fe Dergi*. 11/2. SS. 1-13.

Yıkılmış, M. S. (2018). Pronatalist Kültürde Anne Olmamak. *Fe Dergi*. 10/2. SS. 84-97.

Yılmaz, B. (2015). Kadınların Sosyal Vatandaşlığı ve Bakım Emeline Yönelik Tartışmalar *Kadın Araştırmaları Dergisi*. 12.